

Tadeáš Hájek a Philipp Melanchthon

JOSEF SMOLKA

Tadeáš Hájek (Thaddeus Hagecius) and Philipp Melanchthon. On the basis of the Heidelberg edition of Melanchthon's correspondence, this article examines his contacts with Prague scholar Thaddeus Hagecius – Hájek (1526–1600). The contact was initiated by a common friend, Prague humanist M. Collinus. Hájek's name appears in the correspondence in seven places. Mutual contacts are commented on and supplemented by additional materials from Bohemia.

Tadeáš Hájek (Thaddeus Hagecius) und Philipp Melanchthon. Aufgrund der Heidelberger Herausgabe von Melanchthons Briefwechsel werden seine Kontakte mit dem Prager Gelehrten Thaddeus Hagecius – Hájek (1526–1600) untersucht. Diese wurden durch den gemeinsamen Freund, den Prager Humanisten M. Collinus initiiert. Hájek figuriert an sieben Stellen der oben erwähnten Korrespondenz. Die Kontakte werden kommentiert und mit dem böhmischen Material ergänzt.

Key words: astronomy • 16th century • Bohemia • Baden-Württemberg • correspondence • T. Hagecius – Ph. Melanchthon

Heidelberská akademie věd – nejvyšší vědecká instituce spolkové země Baden-Württemberg, založená v r. 1909 – na sebe vzala před lety nemalý úkol postarat se o souborné vydání korespondence jednoho z největších humanistických myslitelů 16. století, Philippa Melanchthona (1497–1560). Prozatím vyšlo 12 svazků regest a rejstříků a 13 svazků textů vlastních dopisů.¹ Vydání této korespondence má velký význam i pro naše země, pro jejíž protestantské intelektuály byl Melanchthon jednou z největších autorit. Řada z nich k němu měla blízký osobní vztah. Naopak i Melanchthon měl rád české země – často se cituje jeho výrok,

¹ Oficiální titul edice zní *Melanchthons Briefwechsel. Kritische und kommentierte Gesamtausgabe*. Stuttgart-Bad Cannstatt, Verlag Frommann-Holzboog. Hlavním editorem je Heinz Scheible, na vydání jednotlivých svazků spolupracovala i řada dalších osob. Vedle toho existuje i starší vydání: *Corpus reformatorium*, editor C. G. BRETSCHNEIDER. Listy, které nás zajímají, jsou soustředěny v díle 8, Halis, 1841. Citujeme je také, a to zkratkou „CR 8“.

že se raději bude učit česky než francouzsky. Přijímal návštěvy z Čech,² měl rád i naše studenty, kteří přicházeli do Wittenbergu v poměrně hojném počtu, a nespouštěl je ze svého zorného pole ani v pozdějších letech.³

Jednou z předních osob tohoto typu byl Matěj Kolín z Chotěřiny (1514–1566), který strávil na wittenberské univerzitě celé desetiletí, byl Melanchthonovým žákem a poté přes poměrně velký generační odstup i upřímným přítelem. Rozsáhlé styky s ním udržoval také po roce 1540, kdy se vrátil do Prahy, učil na univerzitě řečtinu a stal se čelným představitelem Hodějovského humanistického kruhu.⁴ Regesta Melanchthonovy korespondence s ním uvádějí několik desítek listů, v nichž je řada zmínek o pražských událostech i osobnostech z Kolínova okolí. Mezi ně patřil i Hájek, který se s ním setkával asi dosti často, přinejmenším na půdě univerzity a Hodějovského humanistického kruhu, a tak bylo jen otázkou času, kdy se o něm Kolín Melanchthonovi zmíní. Nás může těšit, že se tak stalo a že se jeho jméno tedy objevuje i v Hájkově životě – Hájkovi životopisci, Pelcl ani Vetter, však jejich styky neznají, a tak se jim bude muset věnovat příští badání.

Kdy a jak se Melanchthon o Hájkovi dozvěděl, není patrné, poprvé však o něm čteme v Melanchthonově listu Kolínovi ze dne 15. ledna 1554.⁵ Autor v něm vyslovuje obavu, že „konstelace a zbrojení vyvolávají před létem obavu“ a proto „má Tadeáš sdělit svou předpověď“. Z kontextu vyrozumíváme, že počátkem roku 1554 už Melanchthon o Hájkovi věděl a cenil si jej jako astrologa – prognostika. Čím si ale Hájek tuto důvěru vysloužil, je otázka. Je možné, že jej tak vřele doporučil Kolín.

Hájek požadovanou prognózu zřejmě obratem odeslal a Melanchthon na to reagoval listem, který nese datum 1. března 1554.⁶ V jeho úvodu děkuje Hájkovi za zaslání „prognosticon“ a vyslovuje přání, aby jejich přátelství trvalo věčně.⁷ Je to významný list – ukazuje, že asi není první svého druhu a že mu určitý kontakt už předcházela. Citované „prognosticon“ nemůže být nic jiného než

² Dále se zmíníme o návštěvě Hájka a Proxena, v jednom z listů je zmínka o další návštěvě nejmenovaných krajanů, srov. *Melanchthons Briefwechsel*. Bd. 7, Regesten, č. 7425, s. 288; CR 8, sl. 441.

³ Tyto momenty akcentuje ve své studii Rudolf ŘÍČAN. Melanchthon und die böhmischen Länder. In *Philipp Melanchthon 1497–1560*. 1. Bd. Berlin, 1963, s. 237–258.

⁴ K této otázce srov. Josef HEJNIC. Filip Melanchton, Matouš Collinus a počátky měšťanského humanismu v Čechách. *Listy filologické*, 87, 1964, s. 361–362.

⁵ *Melanchthons Briefwechsel*, c. d., Bd. 7, Regesten, č. 7065., s. 152; CR 8, sl. 216.

⁶ Tamtéž, č. 7096, s. 163–164; CR 8, sl. 235 an.

⁷ „Et volo inter nos perpetuam amicitiam esse“. CR 8, sl. 235.

Hájkův spisek „*Minucij a pranostyka M. Thadeásse Hagka ... k Létu Páně 1554*“⁸ Dopis dále obsahuje čtyři body, z nichž přírodovědný obsah má jen první z nich: Melanchthon v něm informuje Hájka, že vyšla kniha proti astrologii, která mj. haní wittenberskou univerzitu. Editori upřesňují, že jde o „Kurtze Verlegung der unchristlichen Practica Magistri Johannis Hebenstreits auf das Jahr 1554“, Jena 1554, jejímiž autory jsou výmarští kazatelé Johannes Stoltz a Johannes Aurifaber Vinariensis.⁹ Z podané informace je opět patrné, že Melanchthon už o Hájkovi něco věděl – věděl, že jej budou zajímat novinky týkající se prognostik – pranostik.

Další zmínku o Hájkovi nacházíme v Kolínově dopisu Melanchthonovi z 11. dubna 1554.¹⁰ Kolín v ní lakonicky sděluje, že Tadeáš upomenul, aby odepsal, dostal ale odpověď, že nemá dost času. S ohledem na to, že Hájek byl téměř o třicet let mladší než jeho německý přítel, je to trochu podivné. Je otázkou, čím byl tak zaměstnán. Skutečností ale je, že rok 1554 přinesl několik událostí, které Tadeášovi mohly hodně ubrat z jeho volného času. Je možné, že v této době Hájek a jeho kdysi učitel a poté univerzitní kolega Matyáš Dvorský-Curius (1520–1583) chystali společnou žádost o erb a predikát. Zápis do královských registrů o jejich udělení je datován v Poděbradech k 11. září 1554;¹¹ v Poděbradech, protože Praha byla ohrožena morem a císařský dvůr, který přijel do Čech, se do ní neodvážil. Je možné, že Hájek, který byl v té době mj. asi i medicínským praktikantem, byl zapojen do protimorových záchranných prací. V této době se mohl, přesněji řečeno musel připravovat i na veřejnou disputaci, kterou držel v červnu 1554.¹² V r. 1554 konečně přijel do Prahy osobní lékař místodržícího Ferdinanda Tyrolského Pietro Andrea Mattioli (1501–1577). Hájek se

⁸ Tento tisk registruje a podrobněji popisuje *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* (Z. TOBOLKA a F. HORÁK, eds.) pod č. 2856.

⁹ Uvedená jména jsou vesměs méně známá: Johann Stoltz (kolem 1514–1556) byl luteránský teolog a filosof, Johann Aurifaber (1519–1575), zvaný Vinariensis nebo též Vimariensis – narodil se ve Weimaru – aby se odlišil od svého současníka zvaného Vratislaviensis, byl mj. Lutherovým sekretářem, Johannes Hebenstreit, doktor filosofie a medicíny, byl autorem řady astrologicko-prognostických spisů.

¹⁰ *Melanchthons Briefwechsel*, c. d., Bd. 7, Regesten, č. 7149, s. 182. Tento list otiskl Josef HEJNIC. Dva listy Matouše Collina z roku 1554. *Zprávy Jednoty klasických filologů*, 15, 1973, č. 2, s. 44–62, zde s. 50. CR 8 tento dopis nezná.

¹¹ Národní archiv Praha, sign. sal 286, fol. 27v-28r.

¹² Její průběh – jak ji ve svém deníku zaznamenal lékař Georg Handsch – otiskl Zdeněk HORSKÝ. Lékařská disputace Tadeáše Hájka na pražské univerzitě roku 1554. In Zdeněk Horský. *Koperník a české země. Soubor studií o renesanční kosmologii a nové vědě*. Praha, 2011, s. 255 an.

s ním brzy začal intenzivně stýkat – zde je počátek jeho botanických aktivit v příštích letech.

Zastavme se ale u Kolínova dopisu ještě chvíli, je pro nás zajímavý i z jiného hlediska. V jeho druhém bodě je zpráva, že Kolín předal Melanchthonův list, z 1. března 1554, osobně Florianu Griespekovi.¹³ Ten prý měl radost a vyslovil přání, aby král Ferdinand pověřil Melanchthona reformou pražské univerzity. To se asi nestalo, je to však zajímavý moment: o snahách reformovat pražskou univerzitu v polovině 16. století se mnoho neví.

V naší korespondenci je pak na dvě léta mezera, důvod tohoto přerušení není znám. Zato následující zpráva je kardinální. Z Melanchthonova listu Kolínovi z 13. ledna 1556¹⁴ vyplývá, že Hájek navštívil Wittenberg a Melanchthona i Peucera¹⁵ „potěšil svou návštěvou i svým učeným výkladem“.¹⁶ Hájkova cesta do Wittenbergu je v jeho biografii dosud neznámou skutečností a bylo by zajímavé znát její účel – byla to jen návštěva u Melanchthona nebo se můžeme dohadovat, že sem jel proto, aby se informoval o možnostech získat medicínský doktorát, na který v těchto letech určitě pomýšlel? Nevědělo se rovněž, že se Hájek setkal a tedy osobně poznal s Peucerem.

¹³ Florian Griespek z Griespeku (1504–1588), český šlechtic bavorsko-rakouského původu, byl vysokým úředníkem císaře Ferdinanda I. Od r. 1535 byl sekretářem české komory, dohlížel na stavbu hradčanského Belvederu, později se stal královským radou a komorním prokurátorem. Vystavěl a původně držel dnešní arcibiskupský palác v Praze. Blíže o jeho rodu srov. *Gryspekové a předbělohorská šlechta, Kralovice a poddanská města*. Jiří FÁK (ed.). Plzeň, 1997.

¹⁴ *Melanchthons Briefwechsel*, c. d., Regesten, č. 7687, s. 383; CR 8, sl. 669 an. Editoři uvedli u tohoto regestu zajímavou poznámku, že opis tohoto dopisu je uložen v Paříži, Bibliothèque de Sainte Geneviève, Ms. 1457, fol. 164v–165r.

¹⁵ Kaspar Peucer (1525–1602), rodák z hornolůžického Budyšina, humanistický polyhistor a lékař. Stal se Melanchthonovým zetěm a přívržencem jeho učení, později byl ale obviněn z kryptokalvinismu a vězněn. Zabýval se i matematikou a astronomií, blízká mu byla i astrologie, byl autorem díla *Commentarius de praecipuis divinationum generibus*. Wittenberg 1553, které se dočkalo řady vydání a překladů. O jeho astrologickém profilu srov. Claudia BROSEDER. *Im Bann der Sterne. Caspar Peucer, Philipp Melanchthon und andere Wittenberger Astrologen*. München, 2002. Proslulá byla i Peucerova knihovna, srov. Robert KOLB. *Caspar Peucer's Library. Portrait of a Wittenberg Professor of the Mid-Sixteenth Century*. St. Louis, 1976. Pro nás je zajímavé, že podobně jako Melanchthon korespondoval s biskupem Jednoty bratrské Janem Blahoslavem.

¹⁶ „Conspectu igitur et eruditis sermonibus Thaddei valde delectati sumus, ego et gener meus, Peucerus“. CR 8, sl. 669.

Popravdě řečeno jsme Hájka „podezírali“ z návštěvy Německa už dříve. Dochovala se totiž zpráva, že wittenberský teolog a historik Bugenhagen¹⁷ po něm poslal dopisy Proxenovi a Kolínovi.¹⁸ Toto podezření podpořily i zmínky v Mattioliho *Epistolarum medicinalium libri quinque*. Pragae 1561, které informují o Hájkově setkání s doktorem Naeviusem.¹⁹ To je další osobnost, kterou Hájkovi životopisci neznají a přesto je významná – nejen proto, že se s ní snad setkal při své návštěvě Saska, ale objevuje se znovu v době, kdy se v Praze vydávala česká a německá verze Mattioliho herbáře. Jeho jméno figuruje na čelném místě v seznamu osob, které finančně přispěly na vydání díla. Ale nejen on – jako první zahraniční dárcе je tu především jeho saský kurfiřt. Jeho dar byl samozřejmě politickým aktem, ale my se můžeme domnívat, že na něm měl nemalý podíl i Naevius. Tato fakta podstatně obohacují Hájkovu biografii, potřebují ale prohloubení dalším studiem.

Vratme se však k Melanchthonovi. Jeho další zmínka o Hájkovi je v listě Kolínovi z 30. dubna 1556.²⁰ Prosí v něm Tadeáše, aby mu napsal něco o kometě²¹ a dodává, že u nich byla spatřena poprvé 5. března. Melanchthona kometa zajímala – napsal o ní, že spolu s konjunkcí Saturna a Marse ohlašuje teologické a další spory.²² O žádné kometě zatím nebyla řeč, souvislost však vyplyne z následujícího textu. Je otázkou, jak mohl Melanchthon vědět, že Hájek kometu

¹⁷ Johannes Bugenhagen (1485–1558), Lutherův spolupracovník, jeden z předních ideologů a organizátorů protestantské reformace v severním Německu a Skandinávii.

¹⁸ Josef HEJNIC – Josef MARTÍNEK. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*. Sv. 4. Praha, 1973, s. 258. Odvolávají se přitom na British Museum, Addit., MS 24383, fol. 204b–207a.

¹⁹ Joannes Naevius (1499–1574), jinde též Neffe, byl osobním lékařem a vlivnou osobností na dvoře saského kurfiřta Augusta. O jeho životě je poměrně málo známo. K roku 1526 je však připomínán v Jáchymově jako městský fysikus a autor disticha na náhrobku hraběte Stefana Šlika v místním kostele. Do dějin věd však vstoupil především díky svému spolužáku z italských studií Georgu Agricolovi (1494–1555). Ten přišel do Jáchymova v roce 1527 a brzy tu sepsal své první dílo, *Bermanus sive de re metallica dialogus* (Basilej, 1530), které je věnováno hornictví a přináší mnoho poznatků o jáchymovském ložisku. Je sepsáno ve formě rozpravy, v níž s Vavřincem Bermannem rozmlouvají dva lékaři, právě Naevius a Ancon. Český překlad díla s větší předmluvou R. Kettnera vyšel pod názvem *Lékař Georgius Agricola – Bermannus aneb rozmluva o hornictví*. Praha, 1957.

²⁰ *Melanchthons Briefwechsel*, Bd. 7, Regesten, č. 7796, s. 422; CR 8, sl. 743.

²¹ „Thaddeum oro, ut de cometa nobis aliquid scribat.“ CR 8, sl. 743.

²² *Melanchthons Briefwechsel*, Bd. 7, Regesten, č. 7732, s. 339.

pozoruje. Měl ale zřejmě v Tadeáše důvěru a věřil, že si takovou příležitost nenechá ujít. A nemýlil se.

Dokazuje to Hájkův list z 19. května 1556,²³ který vydavatel přes větší časový odstup považuje za odpověď na výše uvedený dopis z 1. března 1554. Hájkův list obsahuje 5 bodů. V prvním vyslovuje názor že „neklidná přítomnost a oslabení říše patří ke konci světové periody, která souvisí s postavením slunce“. V druhém bodě sděluje Hájek, že „od 7. do 16. března [zřejmě roku 1556] pozoroval kometu“,²⁴ a ve třetím dodává, že od 7. do 13. dubna pozoroval další. Zde se ale Hájek mylí, byla to stále táž kometa.²⁵ Pokud Melanchthon ví o dalších pozorováních, má je Hájkovi sdělit. Ve čtvrtém bodě Hájek sděluje, že v jedné česky psané, ale zašifrované publikaci vyložil obě komety jako předzvěst obratu a úpadku Turků (jako při smrti uherského a českého krále Ludvíka), umírání a válek (Uhry, Sedmihradsko, Anglie, Francie, markrabě Albrecht z Brandenburgu-Kulmbachu²⁶). V pátém bodě vyslovuje Hájek názor, že „směr potulování komety se netýká pozemských krajů, ale jen zvířetníkových znamení“. Je-li Melanchthon jiného názoru, má mu to napsat.

To je tedy podle regestu obsah Hájkova listu. Mluví se v něm ovšem o kometě r. 1556, Hájek byl v našich zemích asi jediný, kdo ji pozoroval – to příští kometa, která se objevila v r. 1577, u nás vzbudila daleko větší ohlas. Jde jistě

²³ Tamtéž, č. 7826, s. 432. Také tento dopis je v opisu uložen v Paříži, Bibliothèque de Sainte Geneviève, Ms. 1458, fol. 69r–71r. Starší vydání korespondence, Corpus reformatorium, tento list nezná, což znamená, že se objevil někdy v posledních 150 letech. Nesmírně zajímavé by pro nás bylo dozvědět se, jakými cestami se jeho opis dostal do pařížské knihovny.

²⁴ Tuto kometu pozoroval i Caspar Peucer a chystal se uveřejnit její dráhu, jak se dozvídáme z *Melanchthons Briefwechsel*, Bd. 7, Regesten, č. 7780, s. 416; CR 8, sl. 731. Ve Vídni ji pozoroval císařský matematik a Hájkův přítel Paulus Fabricius (1529–1588). Celkově se však kometa 1556 zatím nedočkala svého zpracování, srovnatelného např. s monografií C. D. HELLMAN. *The Comet of 1577: Its Place in the History of Astronomy*. New York, 1944. Pro obecné studium komet je podnětná studie Peter BARKER – Bernard R. GOLDSTEIN. *The Role of Comets in the Copernican Revolution. Studies in History and Philosophy of Sciences*, Vol. 19, 1988, s. 299–319.

²⁵ Ve svém přehledu historicky významných komet ji registruje americká NASA. Poprvé je zmíněna k 27. únoru, perigeum stanoveno na 13. března a perihelium na 22. dubna, vše v r. 1556.

²⁶ Jde o Albrechta II. z Brandenburgu-Kulmbachu (1522–1557), který byl zván též jako Alcibiades. Pocházel z hohenzollernského rodu, vládl v letech 1541–1554. Zúčastnil se šmalkaldské války, utrpěl neúspěch v tzv. druhé markrabské válce, k níž se vztahuje narážka v textu.

o významné pozorování, Hájek ale o něm nesděljuje Melanchthonovi žádné podrobnosti, kde a čím se pozorovalo, zda jen pouhým okem či s pomocí nějakého zařízení,²⁷ zda se měřily souřadnice a činil se pokus o sestavení dráhy letu apod. Let komety nazývá Hájek „potulováním“, a to naznačuje, že mechanistický pohled na vesmír, v němž by se nebeská tělesa musela pohybovat podle určitého řádu, je Hájkovi ještě hodně vzdálen. Blízké jsou mu však astrologické konsekvence, které nebyly – jak je patrné – ani Melanchthonovi cizí. Nepřehlédneme přitom ani skutečnost, že zmíněné pozorování probíhá v době, kdy se Hájek připravuje na dráhu lékaře – ještě jednou to říká, že byl ve svém nitru především astronomem.

Česká publikace, na kterou se Hájek odvolává, je jeho v pořadí čtvrtá. Je to drobný spisek o 14 listech a 7 kapitolkách a nese titul *Wypsanii s nyznamenaniim gedné i drubé kométy kteréž viduiny byly března a dubna mesýcuow létha toboto MDLVI*. Praha 1556.²⁸ Mylná představa, že nešlo o jednu, ale o dvě komety, které figurují v listě Melanchthonovi, je zachována i zde. Kdyby se byl pokusil zkonstruovat její trajektorii, byl by se jí asi vyhnul.

Dílko je překvapivě dedikováno Zygmundu Heldtovi z Kementhu a na Meziříčí – překvapivě proto, že není známo, že by byl Hájek s tímto méně známým uherským šlechticem v nějakém bližším vztahu.²⁹ V úvodu spisku Hájek sděluje: „Byl gsem toho vmyslu, abych celau kniížku o wssech kométách vydal, giíž sem y sepsal, ale ... musil sem gi zanechatí, a toliko toto nynii wydati“.³⁰ To je překvapivá informace – Hájek tedy napsal rozsáhlejší knihu o kometách. Ta bohužel nevyšla a není ani jasné, proč ji musel autor „zanechatí“. Je to škoda, v evropské literatuře by to bylo naprosto ojedinělé dílo, marně se ale dohadujeme, na základě jakého materiálu by mohlo takové dílo vzniknout. Méně ojedinělé jsou důsledky, které Hájek z přeletu komet vyvozuje – vypůjčil si je z tradičního astrologického arsenálu. Na závěr se ani Hájek neubrání, aby nepřidal obvyklou dávku moralizování.

Poslední zmínka o Hájkovi v Melanchthonově korespondenci – zdá se – je v jeho listě Kolínovi ze 17. června 1556.³¹ Jeho pisatel dává Tadeáše pozdravovat

²⁷ Hájek přitom jinde napsal, že pozoroval „s instrumenty k tomu příhodnými, totiž per radium astronomicum et globum, ex doctrina triangulorum sphaericorum“.

²⁸ I tento tisk uvádí a popisuje *Knihopis českých a slovenských tisků* pod č. 2865.

²⁹ Některé údaje o něm přináší diplomová práce Radka KLÍMOVÁ. *Heraldické památky bývalého velkomeziříčského panství*. Brno, 2010.

³⁰ Hájek, *Wypsanii s nyznamenaniim*, s. A 2a.

³¹ *Melanchthons Briefwechsel*, Bd. 7, Regesten, č. 7861, s. 446; CR 8, sl. 783.

od Simona Proxena.³² Byl to Hájkův mladší kolega z pražské univerzity, který zřejmě Melanchthona ve Wittenbergu – podobně jako Tadeáš půl roku předtím – navštívil. Udělal na něj zřejmě dobrý dojem, Melanchthon jej dal v jednom z pozdějších listů Kolínovi pozdravovat.³³ Za několik let poté měl tento Proxenus sehrát v Hájkově životě významnou roli. Byl to zřejmě on, kdo při své francouzské cestě zprostředkoval, že Hájkovo metoposkopické dílko bylo přeloženo do francouzštiny a vyšlo v Paříži.³⁴ To je v dějinách našich věd něco naprosto ojedinělého.

To je tedy stručný přehled sedmi míst, kde se moderní heidelberské vydání Melanchthonovy korespondence zmiňuje o našem Tadeáši Hájkovi. Ten se v nich prezentuje téměř výhradně jako astronom či spíše jako astrolog. Pokud se můžeme spolehnout na to, že je tento materiál úplný, trvaly jejich přímé či Kolínem zprostředkované styky sotva tři roky – není přitom jasné, co vedlo k jejich ukončení. Jednou z otázek je, co Melanchthona, který byl nejen církevním reformátorem, ale např. i autorem učebnice fyziky, na Hájkovi zajímalo. Naše korespondence dokládá, že Melanchthon věřil na astrologii, a tak to byly především astrologické záležitosti. Přitom ale není jasné, odkud čerpal daleko starší a věhlasnější „praeceptor Germaniae”, jak se mu často přezdívalo, důvěru k mladému Hájkovi, který toho odborně – po pravdě řečeno – ještě mnoho nedosáhl.

Dokladů k Hájkovým stykům s wittenberským učencem je málo, vedle drobných zmínek vlastně jen jeden přijatý a jeden odeslaný list. Věříme však, že jich bylo více a jistě z obou stran. Vede nás k tomu řada důvodů, například:

- a) Hájkův list z 19. května 1556 mluví v prvním bodě o „neklidné přítomnosti a oslabení říše, jež patří ke konci světové periody, která souvisí s postavením slunce“. To je ale téma, na něž se Melanchthon – alespoň v zachovaných materiálech – nikde nedotazoval, ani o něm nemluvil. Zřejmě tu mezi tím něco chybí. Proto také pochybujeme o správnosti editorské poznámky, že Hájkův list (regist č. 7826) je odpovědí na dva roky starý list Melanchthonův (regist č. 7096);

³² Simon Proxenus ze Sudetu (1532–1575), vystudovaný právník a profesor pražské univerzity. Jako vychovatel v rodině Šliků podnikl cestu do Francie. Jeho pozoruhodné poznámky o ní srov. *Commentarii de itinere francogallico*. D. MARTÍNKOVÁ (ed.). Budapest, 1979. K jeho přednáškám z matematiky srov. Zdeněk HORSKÝ. *Hájkova a Proxenaova výzva ke účasti na přednáškách o Eukleidovi*. In Zdeněk HORSKÝ. *Koperník a české země. Soubor studií o renesanční kosmologii a nové vědě*. Praha, 2011, s. 267 an.

³³ *Melanchthons Briefwechsel*, Bd. 7, Regesten, č. 7930, s. 446; CR 8, sl. 829.

³⁴ Blíže o tom srov. Josef SMOLKA – Martin ŠOLC. Metoposkopické aforismy Tadeáše Hájka. *Dějiny věd a techniky*, 41, 2008, s. 85–102.

- b) jiným argumentem může být následující úvaha: když se Hájek rozhodl k cestě do Wittenbergu, velmi pravděpodobně by to Melanchthonovi ohlásil – žádný takový list se ale nedochoval;
- c) výrazně může naši úvahu podpořit korespondence mezi Melanchthonem a Kolínem. Nová edice uvádí regesta 55 listů, které napsal Kolínovi Melanchthon, ale od Kolína pouze jedinou jeho odpověď³⁵ – a to učiteli, kterého si tak vážil a miloval. Může být výmluvnější argument pro to, že dochovaná korespondence je neúplná, přesněji hodně neúplná?

Dříve než skončíme, chceme učinit malou poznámku o tom, že Melanchthonův svět nebyl Hájkovi cizí ani v pozdějších letech. Naznačuje to nepřímou a trochu vzdáleně i skutečnost, že jeden z jeho blízkých přátel věnoval Melanchthonovi spis.³⁵ Byl to Martin Mylius (1542–1611), humanista z lužického Zhořelce s řadou styků s Prahou.³⁶ Do Hájkova života zasáhl dvojím způsobem – Hájkovy biografie jej ovšem neznají. Jeho prostřednictvím a prostřednictvím dalšího zhořeleckého přítele, astronoma Bartholomea Sculteta (1540–1614), chodila velká část korespondence mezi Hájkem a Tychonem Brahe³⁷ – spojení Prahy s evropským severem bylo tehdy velmi obtížné. Ještě větší úlohu sehrál Mylius ale při vydávání Hájkových spisů. V roce 1578 se obrátil na Tadeáše se žádostí o vysvětlení komety roku 1577, která se pro něj stal podnětem k napsání celého spisku, který mu poté Mylius ve Zhořelci pomohl vydat.³⁸ Tamtéž vyšel i další Hájkův spis o kometách³⁹ a lze předpokládat, že i tu mu byl Mylius nápomocen.⁴⁰ Má dvě části: první jedná o tomto jevu všeobecně, druhá o kometě roku 1580. My si v této souvislosti připomeneme, že všeobecně o kometách chtěl Hájek psát už ve svém *Wypsanii s wyznamenaniim* z r. 1556, ve spisku, k němuž jej možná

³⁵ *Chronologia scriptorum Philippi Melanchthonis*. Gorlicii, 1582.

³⁶ Proto jej uvádí i *Rukověť humanistického básnictví*, sv. 3, s. 410 an.

³⁷ Blíže o tom Josef SMOLKA. Tycho Brahe and Thaddaeus Hagecius in their Letters II. In *Kepler's Heritage in the Space Age*. A. HADRAVOVÁ, T. MAHONEY, P. HADRAVA (eds.). Prague, 2010, s. 114–125, zde s. 115–116.

³⁸ Thaddaeus HAGECIUS AB HAYCK. *Epistola ad Martinum Mylium, in qua examinatur sententia Michaelis Moestlini et Helisaei Roeslin de cometa anni 1577 ...*. Gorlicii, 1580.

³⁹ Thaddaeus HAGECIUS AB HAYCK. *Apodixis physica et mathematica de cometis tum in genere, tum in primis de eo: qui proxime elapso anno LXXX ... effulsit ...*. Gorlicii, 1581.

⁴⁰ Mylius měl Hájka ve velké vážnosti: do zhořelecké městské kroniky, kterou po léta vedl, zaznamenával i zápisy o pokrocích v astronomii – a Hájek v nich figuruje na čelném místě.

podnítil i zájem Melanchthonův. A tak se vtírá myšlenka, zda tu Hájek neuplatnil kus svého staršího rukopisu.

Rozbor Melanchthonovy korespondence nás vede k přesvědčení, že mezi ním a Hájkem musely vzniknout více než dva dodnes zachované listy, a doufat, že se další postupně objeví – a tak je pole pro další bádání otevřené.

Summary

From the correspondence it appears that Melanchthon was very friendly with his much younger colleague. He evaluated his astronomical knowledge, asked for information and findings from the observation of the comet in 1556, and awaited from him an astrological prognosis. The correspondence also confirms Hájek's visit in Wittenberg, where he doubtless met Melanchthon.

The author of the contribution comes to the conclusion that the mutual contacts of the two scholars were likely much richer than the edition of the correspondence reveals, and therefore he regards this as a worthwhile basis for future research.

Zusammenfassung

Die Korrespondenz zeigt, dass Melanchthon seinem weit jüngeren Kollegen in herzlicher Freundschaft zugetan war. Er schätzte besonders dessen astronomischen Kenntnisse, erbat von ihm seine Ergebnisse der Beobachtung des Kometen von 1556 und erwartete von ihm astrologische Prognosen. Die Korrespondenz bestätigt auch einen persönlichen Hájeks Besuch in Wittenberg und bei Melanchthon.

Der Autor des Beitrags kam zu der Ansicht, dass die Kontakte der beiden reicher gewesen sein mussten, als die Herausgabe widerspiegelt, und nimmt sie als einen Ausgangspunkt für weitere Forschungen.

Author's address:
Nedvěžská 6
100 00 Praha 10